

atelye

VakıfBank Kùltür Yayınları: 0261
Edebiyat: 059
Atelye Serisi: 2

EDEBİYAT VE CUMHURİYET

Proje Editörü ve Kitap Editörü
Dr. Hazal Bozyer

Kapak ve Sayfa Uygulama
Faruk Özcan

Son Okuma
Hande Kayhan

VakıfBank Kùltür Yayınları

Saray Mahallesi
Dr. Adnan Büyükdenez Caddesi
No:7/A1 – Kat 13,
Ümraniye 34768 İstanbul
Telefon: 0 216 285 9571
www.vbky.com.tr - info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2023

ISBN 978-625-6385-92-4

Kitabın tüm yayın hakları VakıfBank Kùltür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Baskı

Turkuvaz Haberleşme ve Yay. A. Ş.
Güzeltepe Mahallesi Mareşal Fevzi Çakmak Caddesi
B Blok No: 29/1/1 Eyüpsultan İstanbul
Telefon: 0212 354 3000
Sertifika No: 46403

1. Baskı: Aralık 2023

atelye

EDEBİYAT
VE
CUMHURİYET

İÇİNDEKİLER

Sunuş Hazal Bozyer	7
Cumhuriyet İdeolojisinin Yayın Organı: <i>Hayat</i> Mecmuası Abdullah Uçman	13
Edebiyat-ı Cedide Romanını Cumhuriyet'e Uydurmak: Halid Ziya ve Yeni Yazı Deniz Aktan Küçük	29
Cumhuriyet Dönemi Edebiyatının Ana Karası: Anadolu Ayşe Emel Kefeli	57
Edebiyat ve Devrim: Yakup Kadri'nin <i>Panorama</i> 'sı Serkan Özdemir	77
Kemal Tahir'in Cumhuriyet Dönemini Okuma Eylemi Üzerine Bazı Düşünceler Kurtuluş Kayalı	93
Cumhuriyet'in "Taşkın Ruhlu Kızları" Uzak Diyarlara Açılırsa: <i>Şark Yıldızı Selma</i> 'da Kadın Temsili Pelin Aslan Ayar	105
Atatürk Dönemi Kültür ve Sanat Politikasının Anıt Heykeller Üzerinden Okunması Aslı Sağıroğlu Arslan	121
<i>Türk Olmak</i> : Gündelik Yaşamın Tarihi ve Edebiyatın İmkânları Üstüne Erhan Kıvanç	155

SUNUŞ

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 100. yılı vesilesiyle VakıfBank Kültür Yayınları olarak çıkardığımız ATELYE serisinin ikinci kitabı “Cumhuriyet ve Edebiyat”, Cumhuriyet döneminin yazarlarına, temalarına ve izleklerine odaklanmaktadır. Bu sayıda, Cumhuriyet dönemi yazar ve sanatçılarının ulus-devlet bilincini aşılama için devrimleri ve edebiyatı nasıl araçsallaştırdığı, Cumhuriyet'e giden yolları döşeyen taşların Osmanlı İmparatorluğu'ndan itibaren adım adım nasıl oluşturulduğu ortaya konmuştur. Her bir yazı, Cumhuriyet döneminin kazanımlarının bireylere, edebiyatlara ve eserlere ilişkin farklı yansımalarını ele almaktadır.

Abdullah Uçman, makalesinde Cumhuriyet'in yayın organı olarak *Hayat Mecmuası*'nın özelliklerine odaklanırken aynı zamanda yazar kadrosunun “milliyetçilik”le ilgili sistematik görüşlerine yer verir. Özellikle “ferdiyetçilik” ve “milliyetçilik” kavramları üzerine derinlemesine düşünen yazılardan oluşan *Hayat Mecmuası*; Türk edebiyatı, Türk dili ve Türk tarihini Atatürk ilke ve inkılapları çerçevesinde ele alarak Cumhuriyet'in ideolojik yayın organlarından biri hâline gelir. Nietzsche'nin “*Hayata, daima hayata... Dünyaya daha çok hayat katalım!..*” mottosuyla yayımlanan *bu mecmua* yayımlandığı üç yıl boyunca Cumhuriyet ilke ve inkılâplarının dayandığı fikrî ve kültürel temellerin daha anlaşılır olmasında oldukça önemli bir rol oynamıştır. Mustafa Kemal'in altını çizdiği en temel kavramları açıklayan makaleleriyle bu dergi; milliyetçiliği sistematik bir duyarlılıkla ele almış ve Cumhuriyet'i “Millî bir Rönesans” olarak tanımlamıştır. Uçman, bu derginin yazarlarının milliyetçiliği “Türkiye sınırları içinde çağdaş bir devlet meydana getirme” olarak alımladıklarının da altını çizer. Tercüme, tiyatro, ahlak, laiklik ve edebiyat eğitimiyle ilgili yazılar, Cumhuriyet'in edebiyat ve eğitim kanonunun oluşmasında belirleyici olmuşlardır.

Deniz Aktan Küçük, “Yeni edebiyat kanonunda Halid Ziya romanına da bir yer var mıdır?” sorusu etrafında dil ve millîlik merkezinde bir sorunun izini sürüyor. Halid Ziya'nın, edebî bir metnin varlığını sürdürürebilme koşulları üzerine düşündüğünü ve kendi metinlerini yeniden üreterek kanona ekleme ihtimali üzerinden çizdiği yol haritasını takip ediyor. Bir Servet-i Fünûn dönemi yazarı olarak Halid

Ziya geçmişi değerlendirirken kendi yazın sürecini de bir tür otokritiğe maruz bırakır. Geçmişin muhasebesini yaparken ağır ve ağıdalı kelimeler türetme ilgisini ve yoğunluğunu dönemin bir “hastalığı” olarak değerlendirir. Bugün artık Türkçenin geldiği nokta çok başkadır Halid Ziya’ya göre. Bu yüzden kendi romanlarını kendisi sadeleştirerek Cumhuriyet’in yeni neslinin kendi romanlarını anlamaya ihtiyaç duyduğunun da altını çizer. Süslü yazmayı neredeyse bir “azap” veya “maraz” olarak nitelendirir. Geçmişin baskın duygusu Halid Ziya’da pişmanlıktır. Bu marazın tek çaresininse eserleri gündelik ve yaşayan Türkçeyle yeniden yazmak olduğunu savunur. Böylece Cumhuriyet, Halid Ziya’yı bir “romancı”dan bir “öz-çevirmen”e dönüştürecektir.

Ayşe Emel Kefeli, Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı’nın odak coğrafyası olan Anadolu’nun dönemin metinlerine nasıl yansıdığını ele alır. Kefeli, özellikle Reşat Nuri, Refik Halit, Yakup Kadri ve Halide Edip gibi yazarların Anadolu’yla olan deneyimlerini edebî eserler üzerinden nasıl inşa ettiğini örnekleyerek anlatır. Yazarların didaktik bir üslupla Anadolu profilini Anadolulu karakterler vasıtasıyla dile getirmeleri dönemin gerçekçiliği açısından oldukça önemli bir noktada durmaktadır. Aydınların halka karşılaşma mekânı olarak ele alınan Anadolu, romanlardaki monologlarda benzer duygu çerçeveleriyle sunulur. Mahalli özelliklerle merkezî özellikler İstanbul-Anadolu karşıtlığı üzerinden verilirken edebiyatın sorgulayıcı gücü bu metinlerde devreye girer. Kefeli’nin metni, Cumhuriyet’in yeni toplum inşasındaki rolü tayin edilirken bu dönemin eserlerine daha yakından bakmayı öneriyor. 1950 sonrasında ise aydın halk ikili karşıtlığının ezen-ezilen mücadelesi ve toplumcu gerçekçiliğe evrildiğinin altını çizen makale, büyük şehirlere göçle birlikte Anadolu’nun yeni bir yerleşke olarak kendisine İstanbul’u seçtiğini ve bunun toplumsal ve edebî sonuçları olduğunu vurgular.

Serkan Özdemir, Yakup Kadri’nin edebiyat ve ideoloji arasında kurduğu bağlantıyı eserleri üzerinden tartışırken “güzel, zengin ve ileri bir ülke” hayalini gerçekleştirmek için edebiyatın nasıl araçsallaştırıldığını gözler önüne seriyor. Cumhuriyet döneminin resmî ideolojisini benimseyen Yakup Kadri’nin edebî kimliğiyle siyasî kimliğinin nasıl iç içe geçtiğini vurgulayan bu makalede devrimle edebiyat arasında kurulan pragmatik bir örüntüyü de yansıtır. Yakup Kadri’nin Kadro dergisiyle dile getirdiği fikirlerin *Panorama*’da yansımalarını görürüz. Özdemir, bu bağlantıyı ortaya koyarken *Panorama*’yı “hem medenî olmayı hem de asrî olmayı hedefleyen bir devrimin romanı” olarak değerlendirir. Kemalist devrimlerin amacını, kapsamı-

nı ve halka olan temasını irdeleyen Yakup Kadri devrimler söz konusu olduğunda hem başarılarını ortaya koymuş hem de olumsuz yönlerini tenkit etmekten çekinmemiştir. Romanın en temel tezlerini dile getiren bu makalede roman karakterleri vasıtasıyla ortaya konan dikkatler Kemalist devrimlerin eksiklerini de ortaya koyar. Yazarın da vurguladığı gibi asıl kabahatlılar “bir inkılabın plansız, teşkilatsız ve tekniksiz yapılabileceği hayaline kapılanlar”dır. Buna rağmen romanda belirtildiği gibi “Güzel, zengin ve ileri bir ülke”, Cumhuriyet rejiminin Türkiye için ortaya koyduğu en önemli hedeflerden biridir.

Kurtuluş Kayalı, bu yazısında Kemal Tahir’in Cumhuriyet dönemini okuma serüvenine odaklanıyor. Kemal Tahir’in yazın dünyasındaki özerkliğinin ve tekilliğinin çerçevelerine odaklanan bu yazı aynı zamanda Türkiye’nin farklı düşünsel odaklarını da kapsayıcı niteliktedir. Osmanlı’nın son dönem modernleşme sürecinin Cumhuriyet modernleşmesiyle bağlantısının derinlemesine analiz edilmesi gerektiğini savunan Kayalı, Kemal Tahir’i odağına alan çalışmaların bu meselelere çok örtük olarak değindiğini belirtir. Yazar, Kemal Tahir’in Cumhuriyet’i anlama sürecinde Asya Tipi Üretim Tarzıyla birlikte Osmanlılığın da anlaşılmasının zorunlu olduğunu dile getirir. Millî Mücadele’yi kavrama sürecinin Osmanlı’nın son dönemini idrak etmekle ilişkili olduğuna da değinen Kayalı, Kemal Tahir’in edebiyat aracılığıyla Türkiye’de pek çok sosyal bilimcinin yaptığı tespitleri çok önceden dile getirdiğini vurgular. Kayalı aynı zamanda *Yol Ayrımı* romanında Türkiye’nin “millî devlet”ini hiçbir zaman kaybetmediğini ifade eden Kemal Tahir’in “yerli”ilk ve “millî”lik vurgusunun bambaşka anlam dünyaları inşa ettiğinin de altını çizer. Kayalı, yazısında özellikle de erken Cumhuriyet dönemi için Türkiye’de edebî ve düşünsel metinlerin azlığına dikkat çekerken Kemal Tahir ölçüsünde bu dönemi mercek altına alıp, ona projektör tutan romancı olmadığını iddia eder.

Pelin Aslan Ayar, Erken Cumhuriyet Dönemi’nin popüler seyahat romanlarından Ziya Şakir Soku’nun 1944’te yayımlanan *Şark Yıldızı Selma* romanını ele alırken bu romanlar üzerinden Cumhuriyet’in resmî söyleminin yerleştirmeye çalıştığı kadın kimliğine odaklanır. Bir genç kadının sinema artisti olma arzusunu ve bu arzuyu gerçekleştirmek için yaptıklarını konu edinen *Şark Yıldızı Selma*, Cumhuriyet projesinde ailenin ve ailede kadına biçilen rolün sorgulandığı alanları işaret eder. İyi birer ebeveyn olmanın makbul bir Türk vatandaşı olmanın ön koşullarından biri olduğu Kemalist projede Selma’nın bir biçimde bu resmî ideolojiyle uyummadığı görülür. Pelin Aslan buna işaret ederken Selma karakterinin konumunu Yakup Kadri ve

Peyami Safa'nın romanlarında çizilen kadın karakterden ayrılan yönlerini de belirtir. Ayrıca bu romanın eleştirel bir boyutu olduğuna da değinen yazar, Cumhuriyet'in genç kadınların ideolojiyle bağdaşmayan isteklerini destekleyip desteklemediğini, onlara yeni alanlar açıp açmadığını da sorgular. "Sinema artist"ı olma koşullarının Cumhuriyet'in ideolojisi ve beklentisiyle örtüşmeyen bir alan olduğu vurgulanır. Bu roman; makbul olanla olmayanın ayrımı ve sınırlarını çizerken özellikle Batı'yla karşılaşma alanı olarak okunabilecek seyahat/macera romanlarının temel izleklerini de ortaya koymuş olur.

Aslı Sağıroğlu Arslan, Atatürk Dönemi kültür ve sanat politikasının anıt heykeller üzerinden okuduğu yazısında ulus-devletlerin toplumsal hafıza oluştururken anıtlardan nasıl yararlandığını ortaya koyar. Mimarının ulus-devlet inşasındaki kimlik belirleyici rolünün altını çizen Arslan, Atatürk'ün temsil edilme biçimlerine bakarak Cumhuriyet ilke ve inkılaplarının sembolik anlamlarının heykellere nasıl taşındığına dikkat çeker. Cumhuriyet'le birlikte kurulan kent meydanları ve bu meydanları çerçeveleyen anıt heykellerin genel özellikleri verilirken her bir heykelin toplumun bir tür hikâye anlatıcısı olduğu vurgulanır. Özellikle Kurtuluş Savaşı temasının baskın olduğu anıt ve heykellerde kullanılan figürlerin Cumhuriyet'in ideolojisini yansıttığını belirten Arslan, bu heykellerin Türk halkının bir fikrin sembolü hâline gelen anıtlar etrafında toplanmasını sağlayan ideolojik araçlar olduğunun da altını çizer.

Erhan Kıvanç, bu yazısında Hale Yılmaz'ın ilk olarak 2013 yılında İngilizce yayımlanan, 2023 yılının başında da Türkçe çevirisi İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları tarafından basılan *Türk Olmak: Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Milliyetçi Reformlar ve Kültürel Tartışmalar, 1923-1945* kitabını tanıtıyor. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde reformların toplumsal etkilerine odaklanan bu çalışma "Sıradan insanların Kemalist reform sürecine ilişkin tecrübeleri nasıldı? Vatandaşlar devlet eliyle gelen değişiklikleri nasıl karşıladılar ve bunlara tepkileri ne oldu?" sorularına odaklanarak toplumsal hafızanın resmî kayıtlarda rastlayamayacağımız insan deneyimini merkeze alıyor. Kıvanç, kitabı tanıtırken kitabın yöntemine ve kaynaklarına da değiniyor. Hatıra, seyahat yazıları, gazete ve arşiv belgelerinin yanında fotoğraflar ve sözlü görüşmelerle desteklenen bu kitabın mikro ve makro düzeylerde nasıl çerçeveslendiğini ortaya koyuyor. Kitapta belli başlı dört reforma odaklanıldığını belirten Kıvanç, Hale Yılmaz'ın bu reformların halk tarafından nasıl alımlandığını detaylı analizlerle ortaya koyduğunun da altını çizer. Kitabın en önemli bölümünün "Millî Bayram Kutlamaları" olduğunu belirten bu tanıtım yazısı, buradaki "icat edilmiş

gelenek”lerin müfredat ve eğitimde nasıl ve ne derece pay sahibi olduğunu bir kez daha gözler önüne seriyor. Erhan Kıvanç aynı zamanda *Türk Olmak* kitabında kılık kıyafet reformuyla birlikte gelen değişime verilen tepkilerin ne kadar farklı olabileceğine de dikkat çekildiğini belirtir. Kitapta “reformlara karşı halkın toplu eylem ve gösterilerinden ziyade yine tikel deneyimlerin önemi”nin belirtilmesi tarihsel anlatılardaki “küçük insan”ın hikâyesinin büyük ulus-anlatılarına eklenme ihtimalini akla getiriyor. Bu ihtimal de “başka bir tarih anlatısı mümkün mü?” sorusu üzerinde yeniden düşünmek için iyi bir fırsat gibi görünüyor.

Vakıfbank Kültür Yayınları olarak ATELYE serimizin ikinci sayısını Cumhuriyet’in 100. yılına armağan etmiş olmaktan dolayı mutluyuz. Daha nice yüz yıllar görmesini dilediğimiz Cumhuriyet’in sadece bir ideolojik yapı olmadığını aynı zamanda bir ulusu bir arada tutan bütün bağları müşterek bir noktada birleştirebilen bir form olduğunu unutmuyoruz. Cumhuriyet dönemi edebiyat, sanat ve düşün dünyasına odaklanan nitelikli çalışmaların artmasını umuyor, bu sayımızın bu çalışmalar için yeni alanlar ve perspektifler açan bir sayı olmasını diliyoruz.

Editör
Hazal BOZYER

CUMHURİYET İDEOLOJİSİNİN YAYIN ORGANI: HAYAT MECMUASI

ABDULLAH UÇMAN*

Yayın hayatına girdiği günden itibaren Cumhuriyet rejimi ile gerçekleştirilmeye çalışılan inkılapların ideolojisini geniş kitlelere duyurmak amacını güden bir fikir ve edebiyat dergisi hüviyetindeki *Hayat* mecmuası, Cumhuriyet'in ilânından üç yıl sonra, 2 Aralık 1926 tarihinden itibaren Ankara'da yayımlanmaya başlanmış, 30 Aralık 1929'a kadar kesintisiz olarak haftalık periyotlar hâlinde yayımını sürdürmüştür. 1929 yılından itibaren muhteva zenginliğini giderek kaybeden ve 135. sayı ile birlikte yayımında bazı düzensizlikler görülen dergi, 146. sayıdan sonra boyutları küçültülmüş ve yeniden numaralandırılarak 1930 yılının Ocak-Mayıs ayları arasında beş sayı daha çıktıktan sonra kapanmıştır. Üç yılı dolduran yayın hayatı süresince her sayısı yirmi büyük sayfa hacmindeki dergi, toplam 146+5 sayılık bir koleksiyon meydana getirmektedir. İlk iki yıl eski harflerle yayımlanmış, Latin harflerinin kabulü ile Ağustos 1928'den itibaren okuyucuları yavaş yavaş yeni harflere alıştırdıktan sonra 29 Kasım 1928 tarihli 105. sayıdan itibaren de yeni harflerle çıkmıştır. Maarif Vekâleti'nin maddî-manevî desteğini gören dergi, 3 Mayıs 1928'e kadar Mehmed Emin (Erişirgil), onun arkasından Nâfi Atuf'un (Kansu) birkaç sayı süren mesul müdürlüğünden sonra, kapanıncaya kadar da Faruk Nâfiz'in (Çamlıbel) yönetimi altında yayımlanmıştır.

Derginin ilk sayısında Mehmed Emin Erişirgil'in kalemi ile *Hayat*'ın çıkış amacı şu cümlelerle ifade edilir: "Hiçbir devrin gençliği bugünün ve yarının Türk münevverleri kadar mesuliyet karşısında kalmamıştır. Gençlik büyük inkılâba olan borcunu ödemek mecburiyetindedir. Bu borç ancak Türk milletinin refahına ve sadetine masruf şuurlu bir sa'y ile ödenebilir. Bu sa'yin tarzını, istikametini ancak ilim tayin edebilir. Yeni Türkiye inkılâptan sonra birtakım iktisadî ve içtimâî meseleler muvâcehesindedir. Bugünün ve yarının münevverleri bu meseleleri ancak ilmî

---

* Prof. Dr., Mimar Sinan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü emekli öğretim üyesi.

bir zihniyetle halledebilirler. Her devirden ziyade bugünün gençliği hakiki bir ilimle mücehhez olmak mecburiyetindedir. *Hayat*, gençliğin ilme karşı muhabbetini arttırmaya çalışacaktır. (...) *Hayat* kimsenin malı değildir, bütün münevver zümrenindir. Onların temâyülâtından kuvvet alacak, onların müşterek mefkûresini söyleyecektir. Böyle olduğu için ferdî hayat gibi fânî olmayacaktır.”¹

Her sayının ilk sayfasındaki “*Hayat*” klişesinin hemen altında yer alan ünlü Alman filozofu Friedrich Nietzsche’nin bir nevi motto olarak “*Hayata, daima hayata... Dünyaya daha çok hayat katalım!..*” sözü, derginin yayın hayatı süresince benimsenmiş olduğu prensibi ifade eder.

Esasen devrin geniş çapta aydın zümresine hitap eden bir kültür dergisi hüviyetindeki *Hayat*, yayımlandığı üç yıl süresince özellikle Cumhuriyet inkılâplarının ve Cumhuriyet rejiminin dayandığı fikrî ve kültürel temellerin oluşturulmasında ve bunların okur-yazar kitle tarafından benimsenmesinde oldukça önemli bir rol oynamış, dergide yayımlanan yazılar sürekli bu görüş etrafında kaleme alınmıştır. Mustafa Kemal Atatürk, Türk aydınlarının Tanzimat’tan beri idealize ettiği insan tipini temsil eden bir örnek olarak kabul edildiği için, devrin aydınlarının birçoğu onun etrafında toplanmış ve onun gerçekleştirmiş olduğu inkılâplarla ortaya koyduğu dünya görüşüne yeni yorumlar getirmişlerdir.

Mehmed Emin Erişirgil, “İnkılâbımızı Tanıtmak Hususunda Vazifemiz” adlı yazısında, Türk inkılâbının zulme uğramış bütün Şark âlemini de uyandıracağını belirtir ve inkılâbın ne olduğunu yabancıların da gördüklerini, ancak mahiyetini anlayamadıklarından söz ederek, inkılâbın “âmil ve sebepleri”nin tahlil edilerek bir ideoloji hâline getirilmesini teklif eder.² Birçoğunu Mehmed Emin Erişirgil’in kaleme aldığı başmakalelerin hemen hepsinde, Cumhuriyet’in ilânından sonra gerçekleştirilen inkılâplardan söz edilmekte ve hemen her konu bu açıdan ele alınmaktadır.

Dergi yazarlarının sıklıkla ele alıp üzerinde durdukları konulardan biri de özellikle II. Meşrutiyet’ten sonra farklı şekillerde yorumlanan “Milliyetçilik” kavramıdır. Makalelerin tamamına yakın bir kısmında zaman zaman Ziya Gökalp’in milliyetçilik ya da Turancılık anlayışına karşı çıkan bir kısım yazarların yeni yorum ve tarifler getirmek suretiyle milliyetçiliği “Türkiye sınırları içinde çağdaş bir devlet meydana getirme” şeklinde açıkladıkları görülür. Aynı konuyu dergide yayımlanan

1. *Hayat*, 2 Kânun-ı evvel 1926, nr. 1, 1-2.

2. *Hayat*, 12 Mayıs 1927, nr. 24, 461-462.

yazılarında da ele alan Mehmed İzzet, *Milliyetçilik Nazariyeleri ve Millî Hayat*³ adlı eserinde milliyeti, “bir vâkıa olmaktan ziyade ilmî ve felsefî bir terbiyenin mahsulü bir mefkûre, bir irade, şuurlu bir iman gibi” kabul ederken, Köprülüzâde Mehmed Fuat ise “Cumhuriyet’in Yıldönümü” adlı yazısında milliyetçiliğin gayesini, “Milletimizin Avrupa’nın en mesut ve müreffeh ve en mütemeddin memleketleriyle aynı seviyeye çıkarmadan evvel gayemize vardığımızı ve istirahatata hak kazandığımızı iddia edemeyiz.” diye özetler.⁴

Dergide milliyetçilik konusunu doğrudan doğruya bir makale serisi içinde değişik yönleriyle ele alıp inceleyen yazarların başında M(ustafa) Nermi gelir. M. Nermi, adı geçen serinin ilk yazısı olan “Milliyetçilik ve İlimler”de milliyetçiliği sosyolojik bir olgu olarak ele alır ve ilmî açıdan incelemeye çalışır. Milliyetçiliğe günlük hayatın tabii bir sonucu olarak bakan yazara göre milliyetçiliğin ortaya çıkışında birçok sebep vardır; bunların tespiti için de cemiyetin geçirdiği safhaların incelenmesi gerekir. Ortaçağ zihniyetine sahip eski cemiyetin hayat anlayışı, ekonomisi, teşkilâtı ve eğitimi modern toplumlardan tamamen farklıdır. Köylerin kendine mahsus bir değiş-tokuş sistemi vardır; yollar ve nakliyat ilkel hâldedir. Ancak iktisadî hayatın renklenmesiyle birlikte yeni şartlar ve mahallî zihniyetin ufkunun genişlemeye başladığını belirten yazar sözlerine şöyle devam eder: “Ortaçağ’ın en önemli kurumu mâbettir; bu doğrudan doğruya ümmet fikrini taşıdığı için cemiyeti, milliyetçilik açısından menfî bir şekilde etkilemiştir. Oysaki mistik cereyanın doğuşuyla birlikte milliyet fikrinin doğuşuna uygun sosyal şartlar hazırlanmış olur.”⁵

Yazısının devamında, ferdin mâbet dışında yeni haklar kazanmasının fert ve hukuk ilişkisine farklı boyutlar kazandırdığını ileri süren yazar, müspet ilimlerin doğuşunu, yavaş yavaş ferdî varlığının şuuruna varan simalara borçlu olduğumuzu vurguladıktan sonra, müspet ilimlerin de milliyet fikrini yeşerttiğini ve uygun ortam ve şartları hazırladığını iddia eder. Özet olarak ifade etmek gerekirse, ekonomik şartlarla beraber ferdî sorumluluk ve haklar konusunda genel kanaat değişmeye başlamış, bunun yanında müspet ilimlerde yaşanan hızlı gelişmeler de, Ortaçağ zihniyetini çürüterek yeni fikirlere zemin hazırlamıştır.

3. İstanbul 1923. Kitabın tenkit ve tanıtımı için bk. Mustafa Şekib (Tunç), “Milliyet Mefkûresi Nedir?”, *Millî Mecmua*, 24 Kânun-ı sâni 1340/1924, nr. 7, 99-101.

4. *Hayat*, 3 Teşrin-i sâni 1927, nr. 49, 441.

5. *Hayat*, 2 Kânun-ı evvel 1926, nr. 1, 15-16.

M. Nermi “Milliyetçilik ve Milletler” adlı serinin ikinci yazısında ise, milliyetçiliğin oluşumu ve fonksiyonu meselesini farklı bir açıdan ele alır. Eski kültürlerin aralarındaki ortaklığa rağmen dış görünüş bakımından birbirlerinden çok uzak olduğunu belirterek, eski Mısır, Bâbil ve İran kültürlerinin birbirinden ne kadar farklı olduğuna işaret ettikten sonra, Büyük İskender’in Helenist kültüründen sonra birtakım olaylar neticesinde dünyanın büyük bir hızla değiştiğini ve sonunda günümüzün modern devletlerinin ortaya çıktığını açıklar.⁶

Modern devletlerin eski devletlerin aksine daha çok birbirine benzediğini ileri süren yazar, bu benzerliğin dünyaya bakış tarzı, dinleri algılama yönleri, iktisadî ve sosyal şartlar itibariyle daha fazla olduğunu belirttikten sonra, birbirine bu kadar benzeyen devletleri birbirinden ayıran unsurun sadece milliyetçilik olduğunu iddia eder. Milliyetçiliğin romantik duygular içinde gelişigüzel bir his yığını olmadığını ve Batı dünyasında bizdeki gibi vatanseverlik şeklinde algılanmadığını da belirtir. Batı dünyasında milliyetçilik güzel sanatlara ve edebiyata konu olacak kadar derinden ele alınmıştır. Yazara göre, Avrupa’da milliyetçiliğe karşı çıkan gruplar da mevcut olup, bu daha ziyade siyasî ve iktisadî sebeplerden kaynaklanmaktadır.

M. Nermi “Milliyetçilik ve Devlet” adlı diğer bir yazısında ise, milliyetçiliğin nasıl oluştuğu üzerinde durur. Burada, büyük milletlerin tarihî inkişaflarının son devirlerde yepyeni bir anlayış olarak ortaya çıkan milliyetçilikle karşı karşıya kaldıklarını ve milliyetçiliğin neden bu kadar geç ortaya çıktığı meselesinin çeşitli tartışmalara yol açtığını açıklar. Milliyetçiliğin romantik bir memleket sevgisi olmadığını, onun hars gibi, efkâr-ı umumiye gibi hudutları belirlenmemiş kavramlar türünden bir vâkıa olduğunu belirten yazar, milliyetçiliğin nedense tam olarak bir tarifinin de yapılmadığı kanaatindedir. Kimileri milliyetçiliği faal bir kültür tarzı olarak anlamış, kimileri ise onu bir devlet şuuru olarak yorumlamıştır. M. Nermi, bütün bu farklı anlayışların sebebini, milliyetçiliğin inkişaf şekline göre farklı yorumlar kazanmasıyla açıklar.⁷

Meselâ milliyetçilik Fransa’da devlet aleyhtarlığı olarak kabul edildiği hâlde, Almanya’da tam aksine bir kıymet kazanmıştır. Milliyetçilik ile millî idealler arasında da birtakım ilişkiler mevcut olup, milliyetçiliğin anlaşılmasında devlet kavramı da oldukça önemlidir. Milliyetçilik her millete göre farklı anlamlar kazanmış olup tarih ile milliyetçilik anlayışının birbirinden ayrılması mümkün değildir.

6. *Hayat*, 16 Kânun-ı evvel 1926, nr. 3, 13.

7. *Hayat*, 23 Kânun-ı evvel 1926, nr. 4, 4-5.